ДЬУЛУРҔАН

түһүлгэ дуораана

Спортсменнарбыт үрдүк таһымнаахтарын сөхтүлэр

Саха сириттэн остуол теннисһигэр оонньооччу бэтэрээн-спортсменнар Бурятияҕа, Митыпов Михаил Будажапович аатынан аһаҕас турнирга кытынныбыт. Ол курдук, Максимиха диэн, күрэхтэһиигэ аналлаах саалалаах туристар базаларыгар хоно сытан үрдүттэн оонньоотубут.

Манна Кытайтан, Монголияттан, Саха сириттэн, Забайкальскай кыраайтан, Иркутскай уобаластан, Бурятияттан бэйэтиттэн элбэх кыттааччы, уопсайа 108 спортсмен 8 сааска арахсан: 40–49, 50–59, 60–64, 65–69, 70–74, 75 уонна үөһээ дьахталларга, маны таһынан 80 саастарыттан үөһээ эр дьоҥҥо туспа икки аҕам саастаах күрэхтэстэ.

Бастакынан хамааннаан күрэхтэһиигэ биһигиттэн: **Самсонов Василий** (40–49), Слепцов Артур (50–59), Куприянов Еремей (60–69), Иванов Аркадий (60–69), Бабушкин Анатолий (70), Афонская Зульфия 50 сааска дылы, Тутаева Александра 50 саастан үөһээ кытыннылар.

Хара бастакыттан эрийсиилээх күрэс буолла, тыҥааһынаах киирсиигэ Бурятия 1-кы хамаандата бастакы, иккис миэстэ кытайдар уонна Саха сирин хамаандата эрэллээхтик оонньоон, 8 хамаандаттан үһүс миэстэ буолары ситистэ.

Онтон пааранан күрэхтэһии буолла — эр дьоҥҥо 30 паара, дьахталларга 20 паара, булкааһыкка 43 паара оонньоото. Онно пааранан оонньууга А. Тутаева — С. Карпова 2 миэстэ, А. Слепцов — А. Иванов 2 миэстэ. Булкаастаах параҕа: Е. Куприянов — А. Тутаева 1 миэстэ, А. Слепцов — Е. Матвеева 3 миэстэ буоллулар.

Түүн хойуут айаннаан кэлбит дьоҥҥо сылаалаах күн итинник ситиһиилэри аҕалла.

Дьэ, ити үрдүк ситиһии кэнэ күүспүтүгэр күүс эбиллэн, иккис күн саастарынан арахсан оонньооһуҥҥа манык ситиһиилэр буоллулар: Афонская Зульфия — 1 миэстэ, Карпова Сахая — 2 миэстэ, Слепцов Артур — 1 миэстэ, Самсонов Василий — 2 миэстэ, Куприянов Еремей — 2 миэстэ, Тутаева Александра — 2 миэстэ, Иванов Аркадий — 1 миэстэ, Басыгысова Ирина — 2 миэстэ, 75 саастан үөһээ Матвеева Елизавета — 1 миэстэ, Герасимова Антонина — 2 миэстэ, Боронова Анастасия — 3 миэстэ.

Абсолюткаҕа эр дьоҥҥо Жчан Хайбо, кэрэ анаардарга Ли Шулинь — Кытай спортсменнара тэннээхтэрин булбатылар. Шууд диэн бүрээттэр бэйэлэрин күрэстэригэр Цыдыпов Баир уонна Атутова Наталья бастаан, тыыннаах бараан бириис туттулар.

Ити курдук үс күн тилигирэччи оонньоон, бэйэ-бэйэни билсэн, үрдүк таһымнаах күрэс биллибэккэ ааста.

Атын дойду оонньооччулара биһиги спортсменнарбыт үрдүк таһымнаахтарын сөҕөн кэпсэтэллэрин истэргэ үчүгэйэ сүрдээх. **Галактионова Светлана** китаянканы кытта оонньуутун саала иһигэр баар дьон бары тыыммакка да чуумпуран көрдүлэр. Олох дьикти чаҕылхай оонньуу буолан ааста, улуу Кытай норуотун дьоно олох сөҕө көрдүлэр, **Сахая Карпова** күүстээх монголкалыын киирсиигэ кыл-мүччү да хоттордор, эмиэ биир чаҕылхай киирсиини көрдөрдө.

Өссө биир түгэни тоһоҕолоон эттэххэ, **Слепцов Артур** оонньуутун дьон сэргээн, хайҕаан көрдүлэр. Уопсайынан, биһиги оонньооччуларбыт ньымалара атынын, күүстээхтэрин сэҥээрдилэр. Атын дойду спортсменнара бары шип ракетканан оонньуур буоллахтарына, биһиги эдэр бэтэрээннэрбит бары кэриҥэ «гладкай» ракетканан оонньуурбутун бэлиэтээн эттилэр.

Саха сирин хамаандатын оонньооччута **Светлана Галактионова** күрэхтэһии туһунан санаатын маннык үллэһиннэ: *«Эта поездка в Бурятию стала для меня особенным событием, ведь я давно не выезжала на соревнования за пределы Республики Саха. На турнире по настольному теннису в селе Максимихе я столкнулась с совершенно новым уровнем конкуренции и в упорной борьбе заняла 4-е место. Для меня очень приятно была сильная поддержка нашей команды. Хотя до призового места не хватило совсем чуть-чуть, этот дебют на международном уровне принес мне огромный опыт и мотивацию двигаться дальше».*

Күрэхтэһиигэ бараааччылар кыттыһан **Варвара Сотрудникова** оҥорбут Саха сирин теннисһин туһунан кинигэтин бэлэх уумуппутун — наһаа сэргээн, астынан ыллылар.

Түмүктүүр тылга, биһигини мунньан, тэрийэн аҕалбыт киһибитигэр **Зульфия Николаевна Афонскаяҕа** махтал тылбытын эттибит. Эдэр киһиэхэ маннык күрэскэ элбэх киһини тэрийэн илдьэн кытыннарбыта хайҕаллаах суол, инникитин даҕаны маннык тэрийэр-салайар үлэни үрдүк таһымнаахтык оҥоро тур диэн алгыыбыт!

Матрёна АРЖАКОВА.

сонуннар ситимнэрэ

Боксёрдарбыт түһэн биэрбэтилэр

“Өрөгөй” күрэс уораҕайыгар “Вызов Севера” диэн, боксаҕа норуоттар икки ардыларынааҕы таһымнаах киирсиилэр ыытылыннылар.

Манна Россия, Мексика, Иран, Филиппины, Конго боксёрдара кыттыылаах түһүлгэни Саха Республикатын Ил Дархана **Айсен Николаев** уонна Бокса аан дойдутааҕы ассоциациятын президенэ **Умар Кремлев** астылар.

Барыта алта киирсии буолла. Саха боксёрдарыттан **Михаил Варламов** филиппинец **Майкл Кесамы** төрдүс раунҥа бэриннэрдэ, **Петр Васильев** узбек **Нодирбек Соибовы** баһыйа тутта. Бу кыайыыларынан кинилэр биир дойдулаахтарын үөртүлэр.

Петр Егоров — Россия чемпиона

Петр Егоров бастаан стендэҕэ ытыыга “Скит” диэн олимпийскай көрүҥнэ 125 сыалтан — 123-н табан, биирдиилээн түмүккэ норуоттар икки ардыларынааҕы кылаастаах мааастар нуормаҕар сөп түбэһэр көрдөрүүлэммитэ.

Оттон бастыҥнары түмпүт, чемпионат быһаарыылаах түһүмэҕэр кыайыыны ситиһэн, спорт бу көрүҥэр сахалартан бастакынан Россия чемпионунан буолла.

Бу дьоһун ситиһиитинэн **Петр Егоровы** уонна кини тренерэ **Аркадий Андреевы** эҕэрдэлиибит!

Балаҕан ыйдааҕы күрэхтэһиилэртэн…

Үүммүт ый спорка элбэх тэрээһиннээх уонна араас таһымнаах күрэхтэһиилэрдээх буолуоҕа.

Балаҕан ыйын 1–6 күннэригэр Кыргызстаҥҥа, Көс омуктар аан дойдутааҕы оонньуулара ыытылла турар. Манна саха көрүҥнэриттэн хапсаҕай, мас-рестлинг, остуол оонньууларыгар биһиги бастыҥнарбыт бары күөн көрсөллөр.

Балаҕан ыйын 1–4 күннэригэр Владивостокка экономическай форум чэрчитинэн мас-рестлиҥҥэ Саха сирэ — Монголия хамаандаларын табаарыстыы көрсүһүүлэрэ тэриллиэ.

Балаҕан ыйын 2–4 күннэригэр Н. Н. Тарскай аатынан “Туймаада” стадионҥа футболга республика чемпионата ыытыллыа.

Балаҕан ыйын 11–13 күннэригэр “Юность” стадионҥа ГТО Бүтүн Россиятааҕы күһүҥҥү бэстибээлэ буолуоҕа…

«Дьулурҕан».

Урожай 75 сылыгар

Акылаат түһэрбит «Колхозник» ДСО туһунан

"Акылаат түһэрбит «Колхозник» ДСО" диэн ааттаах хомуурунньугу былырыын Тааттаҕа, Манчаары XXII оонньууларын кэмнэригэр, эһиил тыа сиригэр спортивнай уопсастыбалар тэриллибиттэрэ 75-с сылын бэлиэтээһининэн, спорт түмэллэрин үлэтигэр уонна оҕолору, ыччаты спорт устуоруйатын үөрэтэргэ анаан түмэл сэбиэтигэр М.В. Алексеев бэлэхтээн турар.

Дириҥ суолталаах ити хомуурунньугу тутан, махтанан тураммыт, «Акылаат түһэрбит «Колхозник ДСО» хомуурунньук ис хоһоонунан сирдэтэн, кылгас ыйыы-былаан эрдэ оҥорон, салгын куйаарынан спорт түмэллэрин сайтарыгар тарҕатан турабыт. Итиэннэ бу хаһыаппыт «Дьулурҕан» нөҥүө хомуурунньук кылгас ырытыытын ыытабыт. Ис хоһоонуттан көрөн, М.В. Алексеев таһаарбыт «Акылаат түһэрбит «Колхозник» ДСО" айымньытын ыйынньык-хомуурунньук диэххэ сөп…

Аптар туһунан

Михаил Васильевич Алексеев 1945 с. Амма улууһугар төрөөбүт, оскуола кэнниттэн, 1964–1965 сылларга Сэбиэскэй аармыйа кэккэтигэр сулууспалаан баран, 1971 с. Новосибирскайдааҕы ФК уонна спорт техникумун бүтэрэн, салгыы 1983 с. Москуба куоракка ССРС спорка кэмитиэтин иһинэн ыытыллар «Спортивнай салайааччы» диэн үөрэх салаатын үрдүкү куурсун бүтэрэн, дойдутугар үлэлии кэлэр.

Тыа сиригэр спорт уопсастыбалар уобаластааҕы Сэбиэттэрин инструкторынан, Саха Өрөспүүбүлүкэтин «Урожай» ДСО бэрэссэдээтэлинэн, Амматааҕы оҕо спортивнай оскуолатын дириэктэринэн, СӨ спорт Министиэристибэтигэр тэрийэр отдел начаалынныыгынан, СӨ спорт бэтэрээннэрин түмсүүтүн вице-бэрэсидиэнинэн үлэлээбит.

Кэлин Михаил Васильевич бочуоттаах сынньаланҥа да таҕыстар, Аммаҕа кыраайы үөрэтэр уопсастыба чилиэнинэн сылдьар. Бэйэтин идэтинэн өр сылларга үлэлээбит буолан, Саха сирин спордун салаатын устуоруйатын архыыптан, бэчээттэн хасыһан, ахтыылары хомуйан күн бүгүнүгэр дылы үлэлии-хамсыы сылдьар.

Хомуурунньугу билиһиннэрдэххэ…

Кинигэ төһө да чараас буоллар, кылгастык наадалаах түгэннэри сырдатар холонобун.

Аптар сүрүн тиэмэтинэн спорт хамсааһынын сайдыытыгар Саха сиригэр 23 спорт уопсастыбата тэриллэ сылдьыбытын туһунан архыыптан, бэчээттэн хасыһан суруйбута көстөр. Ырытыыттан көрдөхтэ уопсастыбалара бары профсоюз нөҥүө физкультурнай-спортивнай олох сайдыытын саҕалаабыттар. Ону тэҥэ Саха сирин тыаҕа, алааска олорор дьон олоҕун, доруобуйатын тупсарыыга аптар этэринэн, бастакы акылааты түһэрбит «Колхозник» добровольнай спортивнай уопсастыба буоларын чуолкайдыыр.

ССРС үрдүнэн 50-нус сыллартан саҕалаан араас ааттаах спорт уопсастыбалара тэриллибиттэр эбит. Российскай Федерацияҕа — «Колхозник», Украинаҕа — «Колгоспник», Белоруссияҕа — «Калгасник», Узбекистаҥҥа — «Пахтакор», Грузияҕа — «Колмсурис», Латвияҕа — «Варна» о.д.а. сирдэргэ араас ааттаах спортивнай уопсастыбалар тэриллэн барбыттар.

Биллэн турар, спортивнай кадырдары бэлэмнээһин, спортивнай тутуулары ыытыы, инвентардарынан хаачыйыы курдук үлэлэри тэрийии боппуруостара тураллара. Ол барыта «Колхозник» ДСО 1950–1956 сыллардааҕы кэмигэр саҕаламмытын бэлиэтиир.

Салгыы аптар бу уопсастыбалар бастакы саҕалааһыннарынан эдэр ыччаты спорт көрүҥнэригэр сыһыарыы, көҕүлээһин, үүннэрии буоларын уонна ону таһынан тыаҕа нэһилиэктэринэн араас күрэхтэһиилэри, тэрээһиннэри ыытыы соруктара турарын быһаарар.

Ити кыра хомуурунньукка маннык тиэмэлэр киирбиттэр: «Колхозник ДСО тэриллиитэ», «Маҥнайгы бэрэссэдээтэл» (Захаров Галактион Иннокентьевич туһунан 5 стр), «Маҥнайгылар» ыстатыйаҕа — Захаров Галактион Иннокентьевич «Колхозник» ДСО Өрөспүүбүлүкэтээҕи Сэбиэтин бэрэссэдээтэлинэн 16 сыл устата (1951–1954 сс.) хабан үлэлээбит, Софронов Афанасий Кирикович 1954–1956 сс. «Колхозник» ДСО Өрөспүүбүлүкэтээҕи Сэбиэтин уонна 1956 сылтан «Урожай» ДСО Өрөспүүбүлүкэтээҕи Сэбиэтин бэрэссэдээтэлинэн үлэлээбит, Ушницкай Иннокентий Петрович 1951 сылтан «Колхозник» ДСО Өрөспүүбүлүкэтээҕи Сэбиэтин, онтон 1956–1964 сс. дылы «Урожай» ДСО Өрөспүүбүлүкэтээҕи Сэбиэтин солбуйааччы бэрэссэдээтэлинэн үлэлээбитэ суруллар. Бу үс маҥнайгы үлэһиттэрбит дуоһунастара, хас сыл үлэлээбиттэрэ, хаартыскалара киирбит.

Салгыы сөбүгэр кылгас ис хоһоонноох «Колхозник» ДСО үлэтигэр сыһыаннаах дьаһаллары тэрийсибиттэрэ» диэн төбөлөөх ахтыы (9–12 стр.) киирэр. Кылгас ырытыылаах «Колхозник» ДСО улуустартан 14 чулуу спортсменнарын спорт көрүҥнэригэр ситиһиилэрэ киллэриллибиттэр (13–14 стр.) «Колхозник» ДСО нэһилиэктээҕи үлэтин тэриниигэ, сырдатарга аналлаах (15 стр) кылгас докумуоннааһыҥҥа көмө ыйыы киирбит.

Биһиги спорпут устуоруйата

Саха сирин тыа сирдэригэр алын сүһүөх спортивнай сэбиэттэрин тэрийии, хас кыракый нэһилиэк, холкуос бэйэлэрин «Физкултуурунай кэллэктииптэрэ» диэн уопсастыбаны тэринэн спортивнай үлэни иилээн-саҕалаан баралларын туһунан суруллар. Сэбиэт чилиэттэрэ оччотооҕу кэминэн хамнаһа суох үлэлииллэрэ. Аптар тэриллэр сэбиэт докумуонун холобурунан Амма улууһун Соморсун нэһилиэгин үлэтин киллэрбит. Докумуоҥҥа киирэр: чилиэнискэй билиэт, уопсастыба чилиэнин бырааба, уопсастыба чилиэнин эбээһинэһэ («Колхозник» ДСО Устаабыттан) киллэриллибит.

Хомуурунньук саамай интэриэһинэй сирэйинэн (20–33 стр.) "Кинилэр «Урожай» ДСО-гар үлэлээбиттэрэ (1956–1982 сс.) диэн салааҕа 253 киһи спорт исписэлиистэрэ, салайааччылара киирбиттэр.

Аптар этэринэн: «… ситэтэ суох да буолуон сөп…» диэн туран, төһө кыалларынан аттара, дуоһунастара, үлэлээбит сирдэрэ уонна үлэлээбит кэмэ ыйыллан кылгас, өйдөнөр гына табылыысса оҥоһуллубута олус кэрэхсэнэр. Хомуурунньук ис хоһоонуттан көрөн, киһи элбэҕи билиэн сөп. Бу икки уопсастыбалар тэриллиилэригэр төһөлөөх салайар талааннаах дьон, спорт исписэлиистэрин, тыаҕа үлэлээбит физкултуура учууталларын, тириэнньэрдэрин, инструкторларын сыралара барбыта буолуой?

Хайа, ахсаана биллибэт тыаттан, киин да сирдэртэн тахсыбыт сынньанары билбэтэх, сороҕор оччотооҕу тииммэт-түгэммэт олоҕу аахсыбакка, бэйэлэрин кэмнэммэт сыраларынан ылбыт ситиһиилэрэ — барыта биһиги спорпут халыҥ устуоруйата буолар! Итиэннэ, бу кыра хомуурунньугунан сирдэтэн, бэйэҕит улуускут, нэһилиэктэргин ити уопсастыбалар тэриллиилэрин кэмигэр кыттыбыт салайааччылар, спортсменнар ситиһиилэрин хомуйан нэһилиэк, улуус спордун устуоруйатын ханаттыаххытын сөп эбит. Онон, Михаил Васильевич бу 2025 сыллаахха «Акылаат түһэрбит «Колхозник ДСО» диэн дьоҕус хомуурунньуга улахан суолталаах, историческай спорт докумуона буолара саарбаҕа суох.

Спорка сомоҕолоһууну үөскэппитэ

«Колхозник» ДСО бүтүн Сэбиэскэй Сойуус үрдүнэн тэриллэн, Сахабыт сирэ онтон хаалсыбакка, тыа сирдэригэр төһө кыалларынан боростуой да буоллар бастакы стадионнар, спорт саалалара, былаһааккалар тутуулара саҕаламмыта, спорт тэриллэрэ, табаардар ананар буолбуттара. Манна оччотооҕу оройуон, нэһилиэк олохтоох салайааччылара бары кыттан үлэлээбиттэрэ чуолкай. Оҕо, ыччат саастаах сылдьан, нэһилиэк дьоно, тэрилтэ бүттүүн кытталларын илэ харахпытынан көрөрбүт. Билигин санаатахха, Сомоҕолоһуу диэн чахчы онно баара. Онон «Колхозник» ДСО Сомоҕолоһууну спорт салаатыгар киллэрбитэ диэн эттэххэ туох да олуоната суох. Билиҥҥэ дылы төһө да кырыйдаллар, ити кэминээҕи спорт үлэһиттэрэ, спортсменнара түмсэр, көрсүһэр идэлэрин илдьэ сылдьаллар. Сорохторо билиҥҥи олоххо өссө да кыттан үлэлии-хамсыы сылдьаллара — тыыннаах холобур тэҥэ буолар.

Түмүккэ, Михаил Васильевич бу 2025 сыллаахха таһаарбыт "Акылаат түһэрбит «Колхозник» ДСО" диэн үлэтэ олох дьиҥнээх историческай түгэннэри кылгастык быһааран киллэрбитэ дьоҥҥо да, ыччат олоҕор тиийимтиэ уонна өйдөҥүмтүө диэн этэбин. Онон ыйынньык-хомуурунньук диэн ааттанара сөп буолуо.

Маны таһынан, Михаил Васильевич олоҕун устатын тухары мунньубут матырыйаалыттан 1998 сыллаахха «Колхозник» ДСО туһунан 147 сирэйдээх хомуурунньуга (1951–1956 сс.), салгыы кини — 130 илиискэ «Эдэр сааспыт аргыһа «Урожай» ДСО», (1956–1987 сс.) суруллубут үлэтэ күн бүгүҥүгэр дылы тахсыбакка сытара хомолтолоох.

Инникитин Саха Өрөспүүбүлүкэтин спорка сыһыаннаах тэрилтэлэрэ, Амма улууһун салалтата, спорт уопсастыбата уонна спорт түмэлэ түмсэн, болҕомтоҕо ылан — түмүк оҥостуохтара диэн эрэнэбит.

Анна ПЕТРОВА,
спорт түмэлин сэбиэтин чилиэнэ.
Мэҥэ Хаҥалас, Майа.

саха тустуутун 70 сыла

Саха тустууктара СССР чемпионаттарыгар ситиһиилэрэ

(Сыыппаралар уонна чахчылар)

Урут Советскай Союз мунутуурдук сайдыбыт сылларыгар государство уонна компартия салайааччылара дойду нэһиэлэнньэтэ чол, доруобай олоҕу тутуһан, спорду уонна физическэй культураны өрө тутан дьарыктаналларыгар улахан болҕомтолорун ууруллара. Дойдуга спорт араас көрүҥнэрэ күүскэ сайдалларын туһугар улахан үлэни ыыппыттара.

Аан дойду бары государстволара уонна спортсменнара — советскай спортсменнар спорт үгүс көрүҥнэригэр бастыҥнар, күүстээхтэр буолалларын бэркэ билэллэрэ. Кырдьык, биһиги дойдубут аан дойдуга спортивнай державанан биллибитэ. Билигин да Россия спортивнай держава буолар.

Аҕа дойдуну көмүскүүр сэрии кыайыынан бүтээтин кытта, 1945 сыллаахха алтынньы ыйга Ленинград куоракка көҥүл тустууга аан маҥнайгы Советскай Союз чемпионата ыытыллыбыта. Кэлин көҥүл тустууга бастыыр иһин маннык чемпионаттар сылын аайы ыытыллан, үгэскэ кубулуйбуттара. Дойдубут ыһыллыар диэри, эбэтэр 1991 сыллаахха диэри барыта Советскай Союз 47 чемпионата буолан ааспыта.

Маны таһынан, 1956 сылтан саҕалаан эмиэ дойдубут ыһыллыар диэри СССР норуоттарын сайыҥҥы уон спартакиадата ыытыллыбыта. Олор — 1956, 1960, 1963, 1967, 1971, 1975, 1979, 1983, 1986 уонна 1991 сылларга буолан ааспыттара. Сайыҥҥы спартакиадалар программаларыгар көҥүл тустуу спорт көрүҥүн быһыытынан эмиэ киирэр.

Маҥнайгы сүрэхтэнии

Саха тустууктара аан маҥнай дойду улахан түһүлгэтигэр 1956 сылтан ыла кыттан барбыттара. Ол курдук, көҥүл тустууга сахаттан биир маҥнайгы Союз спартакиадатын түһүлгэтигэр тахсыбыт киһинэн Борис Аргунов буолар. Кини бэйэтэ Мэҥэ-Хаҥаластан төрүттээх, Казахстан хамаандатыттан тиийэн тустубута. Борис күрэхтэһэн бириистээх миэстэҕэ да тиксибэтэр, сахалартан аан маҥнай маннык улахан уонна эппиэттээх күрэхтэһиигэ кыттыбыта. Суруйалларынан, кини барыта үс сайыҥҥы спартакиадаҕа кыттыбыт. Союз таһымыгар, Борис Аргунов сахалар тустар дьоҕурдарын, сатабылларын аан маҥнай тиийэн көрдөрбүт итиэннэ атыттарга сахалар да тустуу бу көрүнэр күрэхтэһиэхтэрин сөбүн итэҕэппит биир дойдулаахпыт буолар.

1961 сыллаахха аан маҥнай Саха сирин алта саха тустууга: Петр Гаврильев, Николай Гоголев, Альберт Захаров, Дмитрий Данилов, Максим Сибиряков, Сергей Иванов уонна Семен Дмитриев Советскай Союз чемпионатыгар тиийэн, дойдубут күүстээх, аттаах-суоллаах бөҕөстөрүн кытта көбүөргэ көрсөн бэйэлэрин тустар дьоҕурдарын тургутуһан, күүстэрин-уохтарын боруобаланан көрбүттэрэ.

Нөҥүө сылыгар дойду чемпионатыгар Семен Дмитриев тустан төрдүс миэстэҕэ тахсыбыта. Кини сахалартан аан маҥнай дойду сүүмэрдэммит хамаандатыгар кандидатынан киирбитэ.

Кыайыы аана тэлэччи аһыллыыта

1969 с. саха тустууктара Минскэйгэ уонна Луганскайга буолбут Советскай Союз көҥүл тустууга XXV чемпионатыгар аан маҥнай улахан ситиһиилэммиттэрэ. Минскэйгэ 48 киилэ ыйааһынналахтарга Роман Дмитриев (Москва) тустан аан маҥнайгынан Советскай Союз чемпионун аатын ылары ситиспитэ.

Ол курдук, кини финалга дылы түөрт утарылаһааччыларын лаппа баһыйан баран, финалга күүстээх Ю. Кишиевы 3:0 хотон, кыһыл көмүс мэтээли ылар. Онон, Роман Дмитриевы биир дойдулаахтара Советскай Союз чемпионаттарыгар саха тустууктарыгар аан маҥнайгынан кыайыы аанын тэлэччи аспыт, ситиһиилэргэ суолу арыйбыт, тэлбит киһи диэн сөпкө аттыылар.

Кэлин кырдьык, кини киэҥник, тэлэччи арыйбыт аанынан киирэн, элбэх саха тустууктара Советскай Союз, Россия түһүлгэлэригэр улахан ситиһиилэммиттэрэ. Бэйэтэ өссө салгыы ситиһиилээхтик тустан, атыттарга холобур буолан — Олимпийскай оонньуу кыайыылааҕа, аан дойду чемпиона, Советскай Союз алта төгүллээх чемпиона уонна да атын чаҕылхай кыайыылары ситиспитэ.

Эмиэ ити Союз чемпионатыгар 62 киилэ ыйааһынҥа тустубут Николай Захаров (Дьокуускай) финалга дылы утарылаһааччыларын барыларын лаппа баһыйталаан, финалга З. Абдулбековтыын тахсан тустубуттара. Көбүөргэ «эрбии тииһин курдук" тэҥ баалlaах туста сырыттахтарына, бириэмэ бүтэн гонг тыаһыыр. Судьуйалар санаалarынан чемпионат кыайыылааҕынан З. Абдулбековы (Махачкала) биллэрбиттэрэ. Онон, Николай Захаров үрүҥ көмүс призер буолан дойдутугар эргиллэр.

Эмиэ ити сыл Луганскайга — Роман Дмитриев убайа Гавриил Дмитриев 52 киилэҕэ тустан, ыйааһыныгар иккис миэстэни ылан, үрүҥ көмүс мэтээли кэтэр.

Бу сыл, дойду чемпионатыттан саха тустууктара биир кыһыл көмүс, икки үрүҥ көмүс мэтээли ылары ситиспиттэрэ. Чахчы, улахан ситиһии ситиһиллибитэ.

1970 сыллаахха Советскай Союз уочараттаах — XXVI чемпионата Махачкала уонна Новосибирскай куораттарга ыытыллыбыта. Онно үс саха тустууктара бэйэлэрин ыйааһыннарыгар тустан эмиэ ситиһиилэммиттэрэ.

Бу сырыыга, Новосибирскайга тэлгэммит көбүөргэ Гавриил Дмитриев 52 киилэҕэ соргулаахтык тустан, Советскай Союз чемпионун үрдүк аатын аан маҥнайгынан ылары ситиһэр. Финалга кини күүстээх тустуугу А. Насрулаевы баһыйа тутан, кыһыл көмүс мэтээл хаһаайына буолар. Эмиэ ити ыйааһынҥа, Читаҕа армияҕа ынырыллан сулууспалыы сылдьар Петр Платонов үһүс бириистээх миэстэҕэ тахсан, боруонса мэтээли ылар.

Эмиэ ити чемпионакка, Макачкалаҕа тиийэн, 68 киилэҕэ тустубут Николай Неустроев (Дьокуускай) алта хотуулаах, үһүс миэстэҕэ тахсан, боруонса мэтээллээх Сахатын сиригэр эргиллэр.

Үс саха өрөгөйө

1971 сыллаахха от ыйыгар дойдубут тэбэр сүрэҕэр Москва куоракка Советскай Союз норуоттарын сайыҥҥы V спартакиадата итиэннэ тута сөрөөн Советскай Союз көҥүл тустууга XXVII чемпионата ыытыллан ааспыттара.

Спартакиадаҕа Роман Дмитриев убайа Гавриил Дмитриевтыын (иккиэн Москва) тустаннар ситиһиилэнэллэр. Ол курдук, Роман Дмитриев бэйэтин 48 кг кими да тутуһуннарбакка, кыайыылааҕынан тахсар итиэннэ кыһыл көмүс мэтээлинэн наҕараадаланар. Онтон убайа Гавриил Дмитриев 52 киилэҕэ тустан, боруонса мэтээли ылар.

Спартакиада бүтээтин кытта тута сөрөөн көҥүл тустууга дойду XXVII чемпионата ыытыллар. Онно Роман Дмитриев (Москва) 48 киилэҕэ, Гавриил Дмитриев (Москва) 52 киилэҕэ уонна Николай Неустроев (Дьокуускай) 68 киилэҕэ тустаннар, бэйэлэрин ыйааһыннарыгар үһүөн дойду чемпионын үрдүк аатын ылары ситиспиттэрэ. Итиэннэ кинилэр үһүөн кыһыл көмүс мэтээлинэн наҕараадаланаллар.

Бу кыайыытына Роман Дмитриев урукку кыайыытын чиҥэтэр, онтон Гавриил Дмитриев дойду күүстээх тустуугун аатын иккис төгүлүн ылар. Дьокуускайтан тиийэн тустубут Николай Неустроев Союз чемпионын аатын аан маҥнай ылары стииспитэ. Кини көбүөргэ көрсүтэлээбит сүрүн утарылаһааччыларын Н. Насрулаевы (РСФСР), В. Казаховы (Москва), Н. Хохашвилины (Тбилиси), А. Гулуевы (Таджикистан) кыайталыыр.

Дойду сүрүн, кылаабынай түһүлгэтигэр Саха сирин оскуолатын иитиллээччилэрэ урукку өттүгэр хаһан да буолбатах, сөҕүмэр ситиһиилэммиттэрэ. Уруттаан аҕыннахха, маннык сөҕүмэр ситиһии саха тустууктарыгар, 1976 сыллаахха өссө биирдэ хатыламмыта биллэр.

Олимпиада сылыгар…

1972 сыл бэс ыйыгар Минскэйгэ Советскай Союз сылын аайы буолар уочараттаах XXVIII чемпионата ыытыллан ааспыта. Ити сыл сайын Мюнхеннээҕи Олимпийскай оонньуулар буолуохтаахтара. Онон, ити оонньууларга барар хамаанда киирэн кыттыан баҕалаах спортсменнар элбэх этилэр. Онон, сүүмэрдэммит хамаандаҕа күүстээх спортсменнары таларга, дойду чемпионатын түмүгэ элбэх хоруйу биэрэн чуолкайдыахтааҕа. Онон, көбүөргэ сытыы, принципиальнай хапсыһыылар буолуталаабыттара.

Сахалартан ити Олимпиадаҕа бараргa Роман Дмитриев (Москва) эмиэ суоттанара. Ол курдук, кини тустубут 48 киилэ ыйааһыныгар дойду күүстээх тустууктара Р. Гаджиев (Баку), Б. Шлепкин (Минскэй) уонна да атыттар эмиэ талыллар хамаандаҕа киирэргэ суоттана сылдьыбыттара. Финалга Р. Дмитриев сүрүн утарылаһааччытын Гаджиевыын көрсүһүүтүгэр, киниттэн биир баалы атахтаан ылан, кыайыылааҕынан тахсыбыта. Онон, кини дойду чемпионатыгар төрдүс төгүлүн бастаабыта. Олимпиадаҕа бараргa бэйэтигэр эрэл кыымын күөдьүппүтэ.

52 киилэҕэ Александр Иванов (Алма-Ата) дойду чемпионатыгар эмиэ бастыан сөп курдуга. Европа чемпиона А. Алахвердиевтыын тэҥнэһэр. Салгыы Союз күүстээх бөҕөһүгэр А. Насрулаевка (Махачкала) биир баалынан сабырыйтаран, үрүҥ көмүс призер буолбута. Онон, дойду чемпионатыгар саха тустууктара икки мэтээли ылары ситиспиттэрэ.

Ити сыл атырдьах ыйыгар Роман Дмитриев көҥүл тустууга Советскай Союз сүүмэрдэммит хамаандатыгар киирэн Мюнхеҥҥэ, Олимпиадаҕа тиийэн 48 киилэҕэ тустан, кыайыылааҕынан тахсыбыта. Дойдутугар кыһыл көмүс мэтээллээх олимпийскай чемпион буолан эргиллибитэ. Кини сахалартан көҥүл тустууга аан маҥнай Олимпийскай оонньуу кыайыылааҕын аатын ылбыт биир чулуу, бастыҥ бөҕөспүт. Саха тустууктарыгар Олимпиадаҕа баралларыгар ааны киэҥник аспыт, суолу тэлбит, саас-үйэ тухары номоххо киирбит бастыҥ спортсеммыт буолар.

(Салгыыта бэчээттэниэ).

Виталий СЛЕПЦОВ,
"Дьулурҕан" общественнай корреспондена.

саха тустуутун 70 сыла

Тустуу рекордсменнара

Саха сирин тустууга чемпионатыгар бу кэмҥэ диэри ким элбэхтэ бастаабытын өйдөөн-санаан аahaары, тустуу историятын оҥойон көрүххэ. Республика көҥүл тустууга чемпионата 1956 сылтан ыытыллар. Бу кэм устата элбэх бөҕөс чемпион үрдүк аатын ылбыта. Кинилэр ортолоругар хастыыта эмэ бастаан, албан аатырбыттар аҕыйаҕа суохтар.

…Тустуу көбүөрүгэр Игорь Кудрявцев диэн куудара баттахтаах нуучча бухатыыра күөрэйэн тахсыбыта. Улуу тренер Дмитрий Петрович Коркин оскуолатын ааспыт, ыарахан ыйааһыннаах бөҕөс диэтэххэ, түргэн хамсаныылаах, үөһэттэн быраҕан түһэрэр сөбүлээн туттар албастаах бөҕөс республикаҕа 15 (!) төгүл бастаабыта.

Кини маҥнай 1969 сыллаахха чемпион аатын ылан баран, 70-с сылларга алтата, 80-с сылларга биэстэ, 90-с сылларга үстэ Саха сирин кыһыл көмүс мэтээлинэн наҕараадаламмыта. Бу көрдөрүү өтөрүнэн куоһарылларын өйүм хоппот. Итини тэҥэ кини өссө алтата иккис, биирдэ үһүс миэстэлэри ылан турар. Оччотугар, Саха сирин көҥүл тустууга официальнай чемпионатыттан барыта 22 мэтээллээх (!).

Онон Игорь Кудрявцев аата үйэлэр тухары Саха сирин тустуутугар саамай элбэхтэ бастаабыт бөҕөс быһыытынан өрүү ааттана туруоҕа.

Бастың көрдөрүүлээх чемпионнар:

Игорь Кудрявцев — 15
Юрий Андреев — 13
Максим Васильев — 10
Ньургун Чукров — 9

Захар Чукров, Роман Цыпандин, Семен Семенов — 8

Василий Румянцев, Максим Сибиряков, Николай Гоголев, Анатолий Константинов, Герман Контоев, Анатолий Андреев, Дмитрий Шадрин, Константин Власов — 7.

Алталыы төгүллээх чемпионнар:

Владимир Радченко, Николай Чукров.

Биэстии төгүллээх чемпионнар:

Василий Гоголев, Валентин Иванов, Кирилл Захаров, Андрей Яковлев, Алексей Соловьев, Евгений Коломиец, Айаал Лазарев.

Түөртүү төгүллээх чемпионнар:

Альберт Захаров, Владимир Попов, Николай Неустроев, Гавриил Дмитриев, Петр Шестаков, Николай Рожин, Петр Бурцев, Олег Корнилов, Иван Соловьев, Александр Бурнашев, Айаал Павлов, Иннокентий Иннокентьев, Герман Устинов, Ньургун Скрябин, Ньургун Сергин, Айсен Потапов, Никита Хабаров, Олег Фомин, Никита Софронов.

Үстүү төгүллээх чемпионнар:

Григорий Семенихин, Сергей Иванов, Илья Кондратьев, Эдуард Гегеев, Владимир Данилов, Петр Алексеев, Петр Попов, Вячеслав Карпов, Виктор Михайлов, Алкивиад Иванов, Илларион Федосеев, Афанасий Монастырев, Владимир Иванов, Николай Коркин, Егор Алексеев, Александр Киселев, Василий Алексеев, Никита Никифоров, Илларион Иванов, Василий Стручков, Артур Федоров, Павел Баишев, Алексей Старостин, Михаил Тихонов, Кирилл Павлов, Святослав Татаринов, Борис Корнилов, Григорий Массаев, Леонид Спиридонов, Прокопий Петров, Александр Оконешников, Михаил Иванов, Увар Тимофеев, Кузьма Сивцев, Арыйаан Тютрин, Николай Охлопков, Евгений Алексеев, Эдуард Григорьев, Федор Постников.

Иккилии төгүллээх чемпионнар:

Виталий Кастерин, Дмитрий Данилов, Алексей Ермолаев, Гаврил Михалев, Александр Гирс, Клим Никитин, Николай Габышев, Семен Морфунов, Алексей Пахомов, Валерий Колодезников, Михаил Дьячковскай, Юрий Васильев, Василий Уваров, Прокопий Иванов, Петр Христофоров, Егор Старостин, Герман Христофоров, Николай Матвеев, Иннокентий Егоров, Алексей Стручков, Валерий Керемясов, Василий Жирков, Борис Борисов, Степан Еремеев, Андрей Христофоров, Алексей Никитин, Николай Яковлев, Семен Петухов, Кирилл Павлов, Павел Капитонов, Иван Пантилов, Афанасий Заболоцкай, Петр Петров, Данил Неустроев, Николай Старостин, Антон Иванов, Вадим Михайлов, Конон Матаркин, Айаал Анисимов, Юрий Старостин, Степан Соркомов, Николай Аянитов, Вадим Семенов, Виктор Рассадин, Игорь Софронеев, Максим Толмачев, Артем Слепцов, Константин Капрынов, Андриан Ленскэй.

Петр ПАВЛОВ.

▲ **Игорь Кудрявцев уонна Валентин Иванов. Бороҕон, 1990 с.**

аҕааччы санаата

Чемпионнар да араастар

UFC (спортивнай охсуһуулары тэрийэр аан дойдутаағы тэрилтэ) урукку чемпиона Конор Макгрегор бэйэтин кэмигэр улаханнык Аан дойдуга биллибит байыас. Аһара оннук үлүгэр дойүтүүк, уһулуччу чорбойор да буолбатар, киһиргэһинэн, аныгылыы эттэххэ "уруһуйданарынан" дьон кутун туттаҕа, UFC-игэ үп-харчы киллэрдэҕэ.

Конор өссө өрө баран, боксаҕа дураһыйан киирсэ сылдьыбыта. Эбиитин биир да хотторуута суох Флойд Мэйвейзергэ киирбитэ. Бокс диэн отой атын көрүҥ буоллаҕа. Онно өр кэмҥэ дьарыгы, сыраны эрэйэр. Конор даллаччы туттан, аһаҕастык киирсэн, аҥардас хаҥас илиитигэр эрэнэн, ылбычча боксаҕа киирсэрэ сыыһа. Флойд Мэйвейзер боксаҕа "бөрө" буоллаҕа. Бастакы рауннарга куота көтө сылдьан, баран бүтэһигэр Коноры сылайбытын кэннэ, сирэйин эттээбитэ. Силэ бырдаҥалаан үөхсэр сирэйин ханна да суох оҥорбута. Флойд Конортан сааһынан төһө эмит аҕа буоллаҕа.

Дэйна Уайт биириҥэн үксүн итинник киһиргэнэн, түөстэрин охсунар киирсээччилэри ылар курдук. Көрөөччү дьон итинниги сөбүлээн эрдэҕэ. Оннооҕор Хабиб Нурмагомедовы дөйүтэн кыайбат, үксүн тустан эрэ тахсар диэн сирэр этилэр.

UFC тэрийээччитэ Дэйна Уайт Россия байыастарын, Магомед Анкалаевы уонна Мовсар Евлоевы английскайдыы саҥарбаттарын уонна бэйэлэрин рекламаламматтарын иһин сирэр сурахтааҕа. Реклама диэн оттон, киһиргээн түөстэрин охсунар дьону этэр ини. Кинилэргэ элбэх киһи сылдьан, харчы оҥостуохтарын эрэ наада буоллаҕа.

Конор Макгрегор бүтэһик киирсиитигэр Макс Холлуэйы кытта киирсибитэ. Конор өр кэмҥэ тохтоон сылдьыбыта, атаҕын да эҥэппитин эмтэммитэ.

Онтон киирсэригэр киһиргэһэ өтөн, өрүтэ ыстаҥалаан, салгыҥҥа тэбиэлэнэн охсулла, тэбиллэ да илигинэ атаҕын бэйэтэ эҥэттэ. Охтон түспүтүн кэннэ Макс Холлуэй баттаан сытан сирэйин биликтээбэккэ рефери диэки "атаҕын эҥэттэ дии, киирсэр кыаҕа суох" диэбиттии көрөр. Рефери онно кыһамматаҕа. Конорга эрэммитэ оччо эбитэ дуу. Онтон Конор туран баран, хойобул буолбут кулаахай курдук, бүдүрүйтэлээбитигэр дьэ тохтотто.

Конор Макгрегор өр кэмҥэ өрөөн баран, эргиллэн кэлэн киирсэрин көрөөрү киэҥ саалаҕа, дьон бөҕө тууһаммыт ньоҕор курдук лыыктыы симиллибит. Киһилэрэ аҕыйах мүнүүтэ иһигэр "Кэллэ, оҕунна, бүдүрүйдэ, хоттордо". Холлуэй мээнэ охсубата, тэппэтэ даҕаны. Хобдох көстүү буолла. Ол да буоллар, Конор Макгрегор бэйэтин аттаппыт, байбыт байыас буоллаҕа.

Билигин Россияттан Дагестан уола урукута Хабиб аҕата Абдулманап Нурмагомедов иитиллээччитэ Ислам Махачев аатыра сылдьар. Икки кур хаһаайына буолла. Ол эрээри, үрдүк ыйааһыҥҥа тахсыбыт буолан, бэйэтин дивизионун бөҕөстөрүн ньиччиритэ бараҕаттыырын, эргитэн кулахачытан, кэннилэригэр сапта түһэн, тыыннарын боптолуурун курдук буолбатах эбит. Иэн Герри диэн 28 саастаах байыаһы сыра бөҕөнөн кыайда. Ити ыйааһыҥҥа өссө күүстээхтэр бааллар эбит. Эрдэ Хабиб да: "Исламҥа ыарахан киирсии буолуо, кини сааһа да отут биэһэ буолла", — диэбитэ.

Ислам Махачевы Россияттан саамай үрдүк ситиһиилээх байыас диэн билинэр буоллулар. Ол эрээри, барыларын куоһарда диэн этэр кыах суох диэн мөккүһэллэр.

Россияттан хотторуута суох баран иһэр Мовсар Евлоев буолар. Бириэмэ салгыы көрдөрүөҕэ.

Родион ДАНИЛОВ-Ородьумаан.